

---

1 Inleiding

1.1 Vragen bij elektronische rechtspraak

Rechtspraak digitaliseert. De komende jaren zal de rechterlijke procedure, die nu nog wordt gekenmerkt door papieren dossiers, menselijke handelingen en schriftelijke communicatie, steeds vaker elektronisch of geautomatiseerd verlopen. Zowel bij de rechtbanken als bij de gerechtshoven, de Raad van State en de Hoge Raad zijn of worden systemen ingevoerd die het voor burgers, advocaten en ketenpartners mogelijk maken om op elektronische wijze met de rechter te communiceren en het gerecht digitale documenten toe te sturen. *GPS*, *NIAS* en *REIS*¹ vormen de (toekomstige)² primaire processystemen voor de sectoren straf, civiel en bestuur. Zij vormen de basis waarop diverse vernieuwingen aansluiten. *GPS* en *REIS* zijn in 2006 ingevoerd voor zogenaamde loopzaken³ bij de Rechtbanken Amsterdam en 's-Hertogenbosch, *NIAS* is ingevoerd bij de gerechtshoven. Deze nieuwe systemen stellen alle rechters in de toekomst in staat met digitale dossiers te werken.

Bij de Raad voor de rechtspraak, de organisatie die verantwoordelijk is voor het landelijke ICT-beleid van de rechterlijke macht, ligt de nadruk op dit moment op verbeteringen in de ondersteuning van het werkproces en de zorg voor meer betrouwbare productiegegevens.⁴ Innovatieve projecten, die vooral plaatsvinden door middel van pilots, zijn hoofdzakelijk gericht op de elektronische uitwisseling van zaak- en partijgegevens met ketenpartners.⁵ Een voorbeeld van een innovatief project is het gebruik van *videoconferentie* of *telehoren*, voor het horen van personen ter zitting. Begin 2007 worden hiervan

-
1. *GPS* staat voor Geïntegreerd Processysteem Strafrecht, *NIAS* voor Nieuw Appelsysteem Strafzaken en *REIS* voor Rechtspraak Informatiesysteem.
  2. Op het tijdstip waarop dit onderzoek is afgerond, december 2006, heeft zowel *GPS* als *REIS* te maken met vertragingen. De vraag is of deze systemen kunnen worden ingevoerd op de wijze zoals thans is voorzien. Deze vraag en de onderliggende knelpunten bij de introductie van deze systemen worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Digitalisering van rechtspraak kan worden beschouwd als een maatschappelijk proces dat niet afhankelijk is van de voortgang van deze systemen.
  3. Loopzaken zijn strafzaken tegen meerderjarige burgers zonder gerechtelijk vooronderzoek, strafrechtelijk financieel onderzoek, bijzondere opsporingsbevoegdheden, ontneming, beslag en preventieve hechtenis. Het gaat dus om minder 'zware' zaken.
  4. Het Expertisecentrum 2006, p. 2.
  5. Raad voor de rechtspraak, *Jaarplan 2006*, p. 15-16.

de eerste, op een wettelijke regeling gebaseerde, verhoren bij de Rechtbank Maastricht verwacht van personen die in het kader van een vreemdelingendetentie in bewaring verblijven in Dordrecht. Een ander voorbeeld is het indienen van onbetwiste geldvorderingen via het internet, dat binnen afzienbare tijd mogelijk zal worden gemaakt (Geldvordering online).⁶ Ook de activiteiten rondom Rechtspraak.nl, de website van de rechterlijke macht, en Porta Iuris, het op juridische ondersteuning van de rechter gerichte kennismanagementsysteem, worden tot de innovatieve projecten gerekend.⁷

Elektronische rechtspraak geeft een in veel opzichten ideale situatie weer: de procesvoering wordt zowel voor procespartijen als voor de rechter eenvoudiger en de procedure verloopt sneller, effectiever en efficiënter. De vraag is echter wat de *juridische* betekenis hiervan is. Is elektronische rechtspraak ook vanuit juridisch perspectief gezien een ideale situatie?

Naar vragen als: ‘Welke juridische risico’s zijn verbonden aan elektronische rechtspraak?’ en ‘Welke kansen biedt ICT voor verbeteringen van de kwaliteit van rechtspraak?’, is nog nauwelijks – en zeker niet systematisch – wetenschappelijk onderzoek verricht. Voor een belangrijk deel is dit een gevolg van het feit dat de ICT-vernieuwingen voor de rechterlijke organisatie relatief nieuw zijn en de implicaties ervan de komende jaren nog zullen moeten blijken. Het is echter van belang om nu al – *ex ante* – over deze vraagstukken na te denken, op het moment dat het proces van digitalisering van de rechtspraak nog in de kinderschoenen staat. Nu zijn ontwikkelingen – mocht dat nodig zijn – nog bij te sturen.

De aandacht van ICT-onderzoekers heeft zich de afgelopen jaren voor een belangrijk deel geconcentreerd rondom ICT-initiatieven binnen het openbaar bestuur (*e-government*). Dit is ook een reden voor het gebrek aan wetenschappelijke aandacht voor ICT-ontwikkeling in de rechterlijke organisatie. *E-Justice*, het gebruik van ICT binnen de rechterlijke macht, is vanuit wetenschappelijk oogpunt echter evenzeer interessant. *E-Justice* vormt een boeiend en grotendeels nog te verkennen onderzoeksterrein waar, meer nog dan binnen het openbaar bestuur het geval is, de werelden van de *informatica* en het *recht* soms hevig met elkaar botsen.

1.2 Vier doelstellingen

Waar de nadruk op efficiency en effectiviteit ligt, zou de juridische kwaliteit van rechtspraak in gevaar kunnen komen. Tegelijkertijd kunnen ontwikkelingen in de ICT ook als een kans worden gezien om de juridische kwaliteit te verbeteren. ICT kan, met andere woorden, de juridische kwaliteit zowel in positieve als in negatieve zin beïnvloeden. Het

---

6. Tijdens de afronding van het onderzoek (december 2006) bleek het project Geldvordering voorlopig niet van start te kunnen gaan, vanwege moeilijkheden in de praktische uitvoering ervan.

7. In het derde hoofdstuk over elektronische rechtspraak wordt een uitvoerig overzicht gegeven van deze projecten.

is nog onduidelijk hoe dit beïnvloedingsproces verloopt. Meer inzicht in dit proces is wenselijk. De eerste doelstelling van het onderzoek is vermeerdering van wetenschappelijke kennis over dit onderwerp.

Naast dit theoretische doel, is de tweede doelstelling van het onderzoek van maatschappelijke aard. Dat doel kan worden omschreven als: het ontwikkelen van een rechtsgebiedoverstijgend kader voor de juridische beoordeling van de inzet van ICT bij rechtspraak, waarmee de maatschappelijke voor- en nadelen van het gebruik van ICT in kaart kunnen worden gebracht.

Bij de introductie van ICT binnen de rechterlijke organisatie wordt doorgaans nauwelijks gediscussieerd over de betekenis ervan voor de juridische kwaliteit van de procedure. Degenen die, overigens vaak op goede gronden, pleiten voor verbetering van de efficiency en effectiviteit van de procedure krijgen doorgaans weinig reacties uit juridische hoek. Om die reden is de inzet van ICT bij de rechterlijke procedure vaak een zaak van technische specialisten en bestuurders. Wat ongenueanceerd gesteld: wanneer de belangrijke beslissingen zijn genomen, moet de ICT-vernieuwing 'alleen nog worden verkocht' aan rechters, officieren van justitie, advocaten en wetenschappers. Hun rol blijft dan vaak beperkt tot die van 'dwarsligger' of 'criticus'. Voor een deel is dat wellicht het gevolg van een wat conservatief wereldbeeld dat diverse juristen nog altijd koesteren; Kaspersen noemt juristen om die reden 'professionele zwartkijkers'.⁸ Mogelijk is het voor een deel ook het gevolg van een gebrek aan een goed juridisch kader waarmee voor- en nadelen tegen elkaar kunnen worden afgewogen. Het verschaffen van dit juridische kader vormt de maatschappelijke doelstelling van het onderzoek. Het juridische kader wordt samengevat in een aantal te ontwikkelen *beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak*.

Met het onderzoek wordt als derde doelstelling beoogd om praktische aanbevelingen en richtlijnen te bieden aan degenen die wetgeving ontwerpen of beleid maken ten aanzien van de inzet van ICT bij rechtspraak. Dat het ontbreken van dergelijke aanbevelingen of richtlijnen als een knelpunt moet worden beschouwd, is duidelijk geworden bij recente wetgevingstrajecten rondom de inzet van ICT bij rechtspraak. Bij de totstandkoming van de Wet elektronisch bestuurlijk verkeer (verder: WEBV) kwam de vraag aan de orde of deze wet ook van toepassing zou moeten worden verklaard op het elektronische berichtenverkeer met de gerechten.⁹ Mede als gevolg van de onzekerheid over de vraag welke eisen aan dit specifieke berichtenverkeer zouden moeten worden gesteld, is het berichtenverkeer met de gerechten op dat moment niet onder het bereik van de wet

---

8. Kaspersen 1996, p.16.

9. *Kamerstukken II* 2001/02, 28 483, nr. 1-2. Deze wet – die op 1 juli 2004 van kracht is geworden – geeft regels voor het elektronische berichtenverkeer tussen burger en bestuursorgaan en tussen bestuursorganen onderling. Zie ook: Overkleef-Verburg 2004, p. 297-314.

geplaatst.¹⁰ Ook bij de totstandkoming van de Wet videoconferentie in het strafrecht¹¹ is, zonder daarvoor een algemeen referentiekader te kunnen gebruiken, discussie gevoerd over de vraag aan welke normen toepassing van videoconferentie bij rechtspraak zou moeten voldoen.¹²

De vierde doelstelling is gericht op procespartijen en andere betrokkenen. In het onderzoek wordt een beeld geschetst van de rechten waarop zij voorafgaand aan of tijdens een elektronische procedure aanspraak kunnen maken. Zijn dat dezelfde rechten zoals die gelden voor een traditionele, schriftelijke procedure, waarbij alle deelnemers fysiek aanwezig zijn, of dienen voor een door ICT ondersteunde procedure andere normen te gelden?

1.3 Probleemstelling

De vier doelstellingen komen samen in de probleemstelling van het onderzoek:

Wat zijn 'beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak', die aangeven hoe elektronische rechtspraak vanuit juridisch oogpunt dient te verlopen?

Door 'beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak' te ontwikkelen, wordt de vraag beantwoord hoe een door ICT ondersteunde rechterlijke procedure vanuit juridisch oogpunt dient te verlopen. Anders geformuleerd: wat moet onder 'behoorlijke rechtspraak' worden verstaan als sprake is van elektronische rechtspraak?

De term 'beginselen' veronderstelt dat er algemene normen of richtlijnen bestaan of te ontwikkelen zijn, die gelden voor alle vormen van elektronische rechtspraak. Deze beginselen zullen bij toepassing van ICT de kwaliteit van rechtspraak moeten waarborgen. Dit veronderstelt dat de beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak een deelverzameling vormen van de beginselen van behoorlijke rechtspraak. Hoezeer ICT het verloop van de procedure ook beïnvloedt en in de toekomst nog verder zal beïnvloeden: te allen tijde moet sprake zijn van behoorlijke rechtspraak. De in het onderhavige onderzoek te ontwikkelen beginselen van behoorlijke *elektronische* rechtspraak, bieden een kader om te kunnen beoordelen of dit het geval is en blijft.

Wetenschapsgebied

Het wetenschapsgebied waarbij relaties worden gelegd tussen informatica en recht, kent twee deelgebieden: het informaticarecht en de rechtsinformatica.¹³ In het informaticarecht is de aandacht meestal gericht op het vinden van juridische oplossingen voor pro-

---

10. Inmiddels wordt wetgeving voorbereid om dit alsnog te doen.

11. *Kamerstukken II 2004/05*, 29 828, nr. 2-3.

12. Bij beide wetgevingstrajecten ben ik vanuit mijn functie bij het ministerie van Justitie nauw betrokken.

13. Schmidt 1996, p. 87-95.

blemen en vraagstukken die zich in het recht voordoen als gevolg van de inzet van ICT. Voorbeelden van onderzoek op het terrein van het informaticarecht zijn: ‘bescherming van auteursrechten bij het downloaden van muziek’ en ‘bescherming van de privacy bij het uitwisselen van gegevens’.

In de rechtsinformatica gaat het juist om onderzoek naar de mogelijkheden die ICT biedt voor de rechtspraktijk.¹⁴ Vaak gaat het bij dit onderzoeksterrein om het ontwerpen van juridische kennis- of beslissingsondersteunende systemen. In tegenstelling tot het onderzoek op het terrein van het informaticarecht, wordt in de rechtsinformatica meestal voor een technische oplossing voor een juridisch probleem gekozen en is de discussie gericht op de geschiktheid van deze technische oplossing. Dit onderzoek naar beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak heeft niet alleen betrekking op de risico’s maar ook op de kansen die ICT biedt. Hierdoor kan het zowel binnen het domein van het informaticarecht als binnen dat van de rechtsinformatica worden gepositioneerd. Binnen de rechtsinformatica is discussie over de rechtsstatelijke en juridische betekenis van ICT voor het recht, nog een relatief onontgonnen terrein.¹⁵ In het informaticarecht is deze discussie wél gestart. Het ontwerpen van beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak sluit aan bij de in 1992 en 1993 door Franken in gang gezette discussie over beginselen van *behoorlijk ICT-gebruik*.¹⁶ Franken formuleert de noodzaak tot het ontwikkelen van deze beginselen als volgt:

“De informatiemaatschappij betekent een cultuurbreuk, die om nieuwe juridische concepten vraagt. (...) Daarbij geldt enerzijds de eis van techniekonafhankelijke regelgeving en anderzijds de noodzaak om de centrale leerstukken als zorgvuldigheid, gerechtvaardigd vertrouwen en dergelijke met betrekking tot de ICT nader te specificeren. De rechter (...) krijgt daarmee oriëntatiepunten, die de mogelijkheid bieden om in ICT-omgevingen belangen af te wegen en zekere waarden te erkennen. We hebben daarom beginselen nodig die vergelijkbaar zijn met algemene beginselen van behoorlijk bestuur in het bestuursrecht of onrechtmatigheidscriteria voor een actie uit 6:162 BW. We kunnen spreken van beginselen van behoorlijk ICT-gebruik.”¹⁷

De door Franken ontwikkelde beginselen zijn, zoals blijkt uit het bovenstaande citaat, vooral gericht op het *gebruik* van ICT door bestuursorganen. Op twee manieren wijken de in het onderhavige onderzoek te ontwikkelen beginselen af van de keuzen die Franken maakt. Ten eerste zijn de beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak niet alleen gericht op het gebruik van ICT, maar hebben zij betrekking op de kwaliteit van de elektronische procedure als geheel. Die kwaliteit wordt bepaald door: de manier waarop ICT

14. Oskamp 1998, p. 7.

15. Zie echter: Schmidt 2004.

16. Franken 1993, p. 11-49; Franken 1992, p. 165-177.

17. Franken 2004, p. 57.

wordt gebruikt, de manier waarop anderen in staat worden gesteld ICT te gebruiken en door regels die worden gesteld aan het al dan niet toepassen van ICT. De te ontwikkelen beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak *kunnen* leiden tot het stellen van voorwaarden aan het gebruik van ICT, zoals Franken zijn beginselen heeft bedoeld, maar dat is niet noodzakelijk. De beginselen uit dit onderzoek kunnen ook leiden tot de opvatting dat ICT juist moet worden gebruikt omdat het de kwaliteit van rechtspraak kan verbeteren.

Een tweede verschil is dat de beginselen van behoorlijk ICT-gebruik van Franken hoofdzakelijk zijn gericht op bestuursorganen, terwijl de beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak in het bijzonder zijn gericht op de organen van de rechterlijke macht en op degenen die bij rechtspraak betrokken zijn. Er kunnen redenen zijn om de in het onderhavige onderzoek geformuleerde beginselen *niet* van toepassing te verklaren op bestuursorganen. Bijvoorbeeld omdat beginselen die voor bestuursorganen gelden sterk afwijken van beginselen die voor organen van de rechterlijke macht en voor rechters gelden. Zo geldt een beginsel als onafhankelijkheid niet voor bestuursorganen. Soms zijn beginselen echter wel vergelijkbaar. Ook voor bestuursorganen die bezwaarschriften behandelen, geldt bijvoorbeeld dat zij toegankelijk moeten zijn en korte doorlooptijden moeten hebben. Waar procedures en rechtshandelingen van bestuursorganen en organen van de rechterlijke macht vergelijkbaar zijn, kunnen de beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak worden beschouwd als een vernieuwing van of aanvulling op de door Franken ontwikkelde beginselen van behoorlijk ICT-gebruik.

Een derde en laatste verschil met de beginselen van behoorlijk ICT-gebruik is dat Franken lijkt te suggereren dat zijn beginselen *naast* traditionele beginselen van behoorlijk bestuur en onrechtmatigheidscriteria bestaan. De beginselen die in dit onderzoek worden geformuleerd, zijn echter een *uitwerking* van algemene beginselen die voor rechtspraak gelden. Waar al normen zijn ontwikkeld ten aanzien van de inzet van ICT bij rechtspraak, beschrijven de beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak hoe een elektronische procedure vanuit juridisch oogpunt dient te verlopen. Waar deze normen nog niet zijn ontwikkeld, wordt op basis van het kader van artikel 6 EVRM een voorstel gedaan voor normen die in de toekomst voor de elektronische procedure moeten gelden. Deze keuze brengt met zich mee dat de beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak altijd ‘ondergeschikt’ zijn aan de bestaande beginselen van behoorlijke rechtspraak.¹⁸ Deze ondergeschiktheid aan algemene rechtmatigheidsbeginselen sluit aan bij de visie die door Groothuis in haar dissertatie wordt verdedigd:

---

18. Het valt niet uit te sluiten dat in de toekomst voor een elektronisch proces beginselen dienen te worden ontwikkeld die in sterke mate afwijken van de thans geldende beginselen van behoorlijke rechtspraak. Nader onderzoek zal op deze vraag wellicht antwoord kunnen geven. De thans gemaakte keuze heeft echter het voordeel van herkenbaarheid en toepasbaarheid binnen de huidige context van de (elektronische) procedure.

“Deze ‘ICT-eisen’ drukken belangen uit, die in het geding zijn bij het gebruik van informatie- en communicatietechnologie. Deze eisen kunnen mijns inziens worden ‘meegewogen’ in situaties waarbij een oordeel moet worden gegeven over het gebruik van toepassingen van ICT door overheidsorganen. Aldus kunnen ze de ‘traditionele’ regels van staats- en bestuursrecht mede inkleuren, wanneer die worden toegepast in een ICT-omgeving.”¹⁹

1.4 Begripsomschrijvingen

In dit onderzoek worden de volgende begripsomschrijvingen gehanteerd:

Behoorlijke rechtspraak: rechtspraak die aan alle juridische kwaliteitseisen voldoet.

Elektronische rechtspraak of elektronische procedure: rechtspraak die geheel of gedeeltelijk elektronisch verloopt of wordt ondersteund met behulp van ICT. De elektronische procedure heeft betrekking op, zoals Koers het omschrijft: fysieke rechtspraak in een virtuele omgeving, virtuele rechtspraak in een fysieke omgeving en virtuele rechtspraak in een virtuele omgeving.²⁰

“Met de termen ‘virtuele rechtspraak’ en ‘virtuele omgeving’ wordt daarbij niet zozeer bedoeld op een exact te omschrijven eindsituatie, als wel om het proces waarin fysieke entiteiten (bijvoorbeeld zittingszalen, maar ook rechters en advocaten) en fysieke werkprocessen (bijvoorbeeld rechters en advocaten die bijeen komen voor een rolzitting) worden vervangen door ICT/elektronische representaties zodat bijvoorbeeld een rolzitting wordt afgedaan door met elkaar communicerende ICT-systemen.”²¹

Gerecht: rechtsprekende instantie. Daartoe behoren de rechtbanken, de gerechtshoven, de bestuursrechtelijke beroepscolleges, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en de Hoge Raad.

Rechterlijke macht: leden van de zittende magistratuur, rechters.²²

Rechterlijke organisatie: de Raad voor de rechtspraak en de gerechten.

19. Groothuis 2004, p. 23.

20. Koers noemt ook fysieke rechtspraak in een fysieke omgeving relevant voor onderzoek op het terrein van ‘informatisering van de samenleving’ en ‘modernisering van de rechterlijke organisatie’. Bij de aanbevelingen voor nader onderzoek wordt op dit onderwerp nader ingegaan.

21. Franken 2003, p. 25-26.

22. De term rechterlijke macht wordt dus beperkt geïnterpreteerd. Gewoonlijk worden zowel rechters als officieren van justitie tot de rechterlijke macht gerekend. Rechters behoren tot de zittende magistratuur, officieren van justitie tot de staande magistratuur.

Rechtspraak: strafrechtspraak, bestuursrechtspraak en civiele rechtspraak door een gerecht.²³

1.5 Onderzoeksmethode

De beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak zijn zo veel mogelijk gebaseerd op traditionele rechtsbronnen – wetgeving, jurisprudentie en rechtsliteratuur – die betrekking hebben op de inzet van ICT bij rechtspraak. Over het object van onderzoek – de betekenis van ICT bij rechtspraak – is nog relatief weinig jurisprudentie beschikbaar. Dat betekent dat regels, normen en aandachtspunten die in wetgeving of literatuur zijn geformuleerd, nog nauwelijks in de praktijk op hun ‘bruikbaarheid’ zijn getoetst. Het onderzoek was om die reden verkennend en inventariserend van aard. Soms zijn normen geformuleerd die zijn gebaseerd op een weinig uitgekristalliseerde discussie in de literatuur of op enkele normen uit recente jurisprudentie of wetgeving. De komende jaren, als het gebruik van ICT bij rechtspraak toeneemt, zullen de in dit onderzoek ontwikkelde normen nader kunnen worden uitgewerkt in wetgeving, jurisprudentie en literatuur.

In het onderzoek is niet alleen gekeken naar de huidige toepassingen van ICT bij rechtspraak. Ook toepassingen waarvan te verwachten viel dat die op korte termijn bij rechtspraak zullen worden gebruikt, zijn in het onderzoek betrokken. Dat is bijvoorbeeld het geval als concrete plannen bestaan om een toepassing te gebruiken of als in het buitenland al voorbeelden zijn van het gebruik van deze ICT-toepassing. Maar ook wordt getracht verder te kijken dan de concrete, al min of meer toegepaste technologie. Op sommige plaatsen is geprobeerd de thans ingezette lijnen wat verder door te trekken en een blik te werpen op de toekomst van de inzet van ICT bij rechtspraak. Een voorbeeld hiervan is de bespreking van ‘computerrechtspraak’: geheel geautomatiseerde rechtspraak.

Om normen te vinden die gelden voor de inzet van ICT bij rechtspraak zijn vooral Nederlandse rechtsbronnen geraadpleegd. Een uitbreiding van het onderzoeksobject tot *de betekenis die in (een aantal) Europese landen wordt toegekend aan ICT bij rechtspraak*, zou een te grote onderzoeksfocus zijn voor een verkennend onderzoek. Bovendien zijn geen duidelijke indicaties aanwezig dat de Nederlandse rechtsbronnen een ander beeld geven van de betekenis van ICT voor rechtspraak dan buitenlandse rechtsbronnen.²⁴ Omdat de beginselen van behoorlijke rechtspraak zijn gebaseerd op Europese regels en

---

23. De term rechtspraak omvat dus zowel de procedure bij de rechtbank als die in hoger beroep en cassatie. In het onderzoek wordt niet ingegaan op procedures die (kunnen) gelden als alternatief voor rechtspraak, zoals de afhandeling van geschillen door bestuursorganen, door het Openbaar Ministerie, mediation of andere vormen van alternatieve geschilbeslechting.

24. Vgl. Oskamp, Lodder & Apistola 2004, p. 17-70.

jurisprudentie, heeft het onderzoek mogelijk wel waarde voor andere Europese landen. De discussie over de betekenis van ICT voor de rechtspraak lijkt namelijk ook in deze landen weinig ontwikkeld te zijn.²⁵

Zoals Fabri en Contini, die een rechtsvergelijkende studie hebben verricht naar elektronische informatie-uitwisseling in de justitiële ketens in Europa, aangeven: “It has to be emphasised that the administration of justice still seems to be considered ‘a world apart’ in the broad e-government debate”.²⁶ Ook een rechtsvergelijkende studie van Prins naar regels die gelden voor e-government in Frankrijk, Duitsland, Noorwegen en de Verenigde Staten laat zien dat de Nederlandse regelgeving niet veel afwijkt van die in de genoemde landen.²⁷ Wanneer buitenlandse voorbeelden van het toepassen van ICT bij rechtspraak een nuttige aanvulling vormen op de in Nederland geschetste situatie, worden deze voorbeelden kort genoemd.

Waar in de Nederlandse literatuur te weinig materiaal beschikbaar is dat inzicht geeft in beginselen die voor elektronische rechtspraak kunnen gelden, zijn bronnen geraadpleegd die zijn gericht op elektronische procedures bij bestuursorganen of het Openbaar Ministerie.

In het kader van het onderzoek zijn verdiepende gesprekken gevoerd met degenen die bij de Raad voor de rechtspraak en Bureau Bistro verantwoordelijk zijn voor het informatiebeleid en voor de toepassing van ICT en met medewerkers van de directie Strategie Rechtspleging van het ministerie van Justitie.²⁸ Diverse malen zijn, in het kader van mijn werkzaamheden voor het ministerie van Justitie, praktijkvoorbeelden van het toepassen van ICT bij rechtspraak bezocht, zoals bij de Rechtbanken Amsterdam en Rotterdam en bij het, per 1 januari 2006 opgeheven, ICT-Proeflokaal in de Rechtbank Zutphen.²⁹

25. Tijdens een door de Oostenrijkse regering samen met de Europese Commissie en de Raad van Europa georganiseerde driedaagse conferentie (van 31 mei tot 2 juni 2006, getiteld “*E-Justice and e-Law, New IT-Solutions for Courts, Administration of Justice and Legal Information Systems*”) is het onderwerp in elk geval niet aan de orde geweest.

26. Fabri & Contini 2003, p. 15.

27. Prins 2002; Vgl. ook: Groothuis & Prins 2002, p. 67-76.

28. In juni 2005 is gesproken met de heer van Opijnen van Bureau Bistro van de Raad voor de rechtspraak. In december 2005 is het promotieonderzoek gepresenteerd aan en besproken met negen medewerkers van de Raad voor de rechtspraak, vier rechters van de Rechtbanken Zwolle, Utrecht en Amsterdam en één rechter van het Gerechtshof Arnhem. In mei 2006 is het onderzoek gepresenteerd aan en besproken met medewerkers van de toenmalige directie Strategie Rechtspleging van het ministerie van Justitie. In de bijlage zijn de namen van deze personen opgenomen.

29. Het bezoeken van de gerechten waar belangwekkende pilots en discussies plaatsvonden, was zowel vanuit het belang van het ministerie van Justitie als vanuit het onderzoeksbelang noodzakelijk.

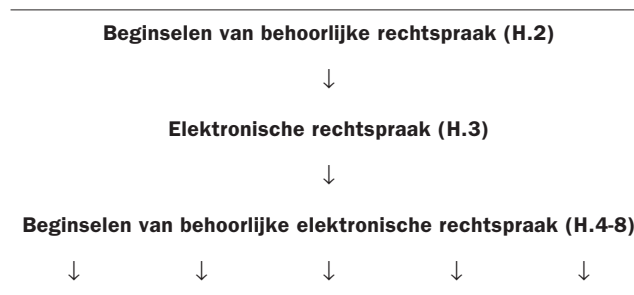
1.6 Opbouw

De probleemstelling van het onderzoek is: wat zijn ‘beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak’, die aangeven hoe een elektronische procedure vanuit juridisch oogpunt dient te verlopen. Twee onderwerpen worden op deze wijze met elkaar in verband gebracht: ‘beginselen van behoorlijke rechtspraak’ en ‘elektronische rechtspraak’. In het tweede en derde hoofdstuk worden deze twee onderwerpen in kaart gebracht.

De eerste twee deelvragen worden in het tweede en derde hoofdstuk behandeld.

- Hoofdstuk 2: Wat zijn beginselen van behoorlijke rechtspraak?
- Hoofdstuk 3: Wat betekent elektronische rechtspraak?

Vervolgens wordt, aan het eind van het derde hoofdstuk, aangegeven welke (potentiële) koppelingen bestaan tussen de *beginselen van behoorlijke rechtspraak* en *elektronische rechtspraak*. Deze koppelingen worden vervolgens per beginsel van behoorlijke rechtspraak uitgewerkt, om te bezien welke beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak kunnen worden geformuleerd. Schematisch:

In de hoofdstukken 4 tot en met 8 worden, per beginsel van behoorlijke rechtspraak, de volgende vragen gesteld: welke beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak geven aan hoe elektronische rechtspraak dient te verlopen, gelet op de vereisten van *toegankelijke rechtspraak* (hoofdstuk 4), *openbare rechtspraak* (hoofdstuk 5), *rechtspraak binnen redelijke termijn* (hoofdstuk 6), *onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak* (hoofdstuk 7) en een *eerlijke behandeling* (hoofdstuk 8)?

In het negende hoofdstuk worden de ontwikkelde beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak samengevat. Vervolgens wordt bezien welke gevolgen toepassing van de beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak kunnen hebben voor de wetgever, het bestuur en de rechter. Ook worden suggesties gedaan voor nader onderzoek.